

DİNİ KİMLİK İNŞASINDA BESLENME ANLAYIŞLARININ ROLÜ: HARE KRİŞNA ÖRNEĞİ

Şefik ŞAHİN

Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı,
Doktora Öğrencisi, sefiksahin7272@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-0901-8958>

Abdussamet KAYA

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, abduamet.kaya@dicle.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0003-1277-2713>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 24/02/2024

Accepted / Kabul Tarihi: 28/08/2024

<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1442223>

DİNİ KİMLİK İNŞASINDA BESLENME ANLAYIŞLARININ ROLÜ: HARE KRİŞNA ÖRNEĞİ

Öz

Beslenme rejimleri üzerinden dini bir kimlik inşası hem tarihi dinlerin hem de Yeni Dini Hareketler'in önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Beslenme ile dini kimlik arasında diyalektik bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki başta kültür ve dini grubun ilişkide bulunduğu dış gruplar veya kendileri ile rekabet içinde olduğu öteki dinsel yapılar olmak üzere birçok değişkene bağlı olarak şekillenir. Dini kimliğin önemli bir bileşeni olarak beslenme statik bir olguyu ifade etmez. Zira beslenmeye ilişkin dini değer yargıları toplumsal değişme ile karşılıklı bir ilişki ekseninde dönüşürler. Dini kimliğin inşa ve ikamesinde beslenmenin kritik önemi Yeni Dini Hareketler için de söz konusudur. Nitekim Yeni Dini Hareketler'in birçoğunun tarihi dinler gibi beslenme konusunda keskin bazı sınırlar çizdikleri görülmektedir. Bu çalışmada kimlik olgusu üzerinden beslenme rejimlerinin dini kimliği nasıl şekillendirdiği konusu Yeni Dini Hareketler'den Hare Krişna örneği üzerinde incelenmiştir. Çalışma literatür taramasına dayalı olarak yapılmıştır. Çalışmada tıpkı tarihi dinlerde olduğu üzere Hare Krişna'nın da beslenmeyi mensupları için dini kimlik inşa etme sürecinde önemli bir araç olarak kullandığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca Hare Krişna hareketinin kitleselleşme amacıyla, beslenmeye ilişkin inanç ve pratiklerini bilimsel temellere dayandırmaya önem atfettiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, Beslenme, Yeni Dini Hareketler, Hare Krişna, Vegetaryenlik

THE ROLE OF EATING PATTERNS IN THE BUILDING OF RELIGIOUS IDENTITY: THE EXAMPLE OF HARE KRISHNA

Abstract

The construction of a religious identity through nutritional regimes constitutes an important dimension of both historical religions and New Religious Movements. There is a dialectical relationship between nutrition and religious identity. This relationship is shaped depending on many variables, especially the culture and external groups with which the religious group has relations or other religious structures with which it competes. Nutrition as an important component of religious identity does not represent a static phenomenon. Because religious value judgments regarding nutrition transform on the axis of a dialectical relationship with social change. The critical importance of nutrition in the construction and establishment of religious identity is also valid for New Religious Movements. When we look at the New Religious Movements, it is seen that many of them draw sharp limits on nutrition, like historical religions. In this study, the issue of how nutritional regimes shape religious identity through the phenomenon of identity is examined in the example of Hare Krishna, one of the New Religious Movements. The study was conducted with a method based on a literature review. The study concluded that, just like historical religions, Hare Krishna used nutrition as an important tool in the process of building religious identity for its members. In addition, it has been understood that the Hare Krishna movement attaches importance to basing its beliefs and practices regarding nutrition on scientific foundations to become more popular.

Keywords: Religion, Nutrition, New Religious Movements, Hare Krishna, Vegetarianism.

GİRİŞ

Beslenme, insanın biyolojik olarak varlığını sürdürebilmesi için zorunlu bir ihtiyaçtır. İnsanların beslenme alışkanlıkları kültürel ve coğrafi şartlara bağlı olarak değişkenlik gösterir. Doğa güçleri karşısında edilgin oldukları dönemlerde insanlar, hayatlarını idame ettirmeye yardımcı olan şeylere kutsallık atfetme eğiliminde olmuşlardır. Bu nedenle besinler basit kabile topluluklarındaki ritüellerin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamışlardır. Bu bağlamda insanların besinlere yükledikleri anlamlar mitolojik ve dini düşüncelerde yansımaları bulmuştur. Örneğin totemizm, animizm gibi dinlerin ritüellerinin oluşmasında besinlerin belirgin bir etkisi olmuştur. Tarihsel süreçte bazı besinler bazı toplumlarla özdeşleşmiş ve onların kimliğini tanımlayıcı bir öğe haline gelmiştir. Örneğin Mezopotamya’da buğday, Amerika’da mısır, Uzak Doğu’da pirinç insanların dini düşüncelerinin önemli bir parçası haline gelmiştir.

Kültür üzerinde etkisi olan her faktörün beslenme alışkanlıkları üzerinde de etkisi vardır. Bireyi bir kimlik sahibi yapan kültürel dinamikler onun beslenme alışkanlığına da etki eder. Kültürün en önemli bileşenlerinden biri de dindir. Bu nedenle insanın kültür ve kimliğini şekillendirmesinde din önemli bir etkiye sahiptir. Dini kimliğin inşası din ile kültürün karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşir.

Din, bireyin gündelik yaşamını düzenleyici değer ve normlar inşa ederek onun dini kimliğini geliştirir. Bu süreçte beslenme kaynakları ve beslenme biçimlerine ilişkin sembolleştirmeler yapar. Dış grup olarak öteki dini veya kültürel birliklere karşı her dini grup kendi farklılıklarını öne çıkarır. Öteki dini gruplarla ilişkinin keyfiyeti bir dini grubun beslenme rejiminin biçiminin oluşumunda oldukça etkili bir değişkendir. Dini gruplar arasında rekabet ya da düşmanlık ilişkileri söz olduğunda bu rekabet beslenme konusundaki değer, norm ve pratiklerde de yansımalarını bulur.

Kültürün beslenmeye ilişkin yerleşik kodları dinin beslenme konusundaki düzenlemelerinde etkili bir faktördür. Coğrafya ve beslenme ekonomisi bu konuda dini normların biçimlenmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu durum farklı coğrafi ve ekonomik koşullarda beslenme kaynaklarına ilişkin dini sembolleştirme ve tüketim pratikleriyle ilgili farklılıkların varlığını açıklamaktadır.

Kültürel etkileşimler ve bu bağlamda tezahür eden toplumsal değişme din-beslenme ilişkileri konusundaki inanç, tutum ve pratikleri dönüştürmektedir. Öte yandan modern bilim, tıp ve bu bağlamda geliştirilen beslenme rejimleri geleneksel beslenme alışkanlıklarına yönelik verili kabulleri değişime uğratan bir diğer etkidir. Örneğin gıdalara ilişkin hijyen anlayışlarında ve gıdaların tüketilme biçimlerinde meydana gelen dönüşümler bahsedilen etki çerçevesinde gerçekleşir.

Yeni Dini Hareketler dini kimlik inşa süreçlerinde beslenme ile ilgili değer, norm ve sembolleri önemli bir araç olarak kullanmaktadırlar. Bu vesile ile gruba aidiyet bilincinin geliştirilmesi ve grubun bütünleşmesini de temin etmeyi amaçlamaktadırlar. Tarihi dinlerde olduğu gibi Yeni Dini Hareketler’de de grupla yüksek düzeyde özdeşim kuran bireyler ait oldukları dini grubun beslenmeye dair kabullerini, kendi kişisel kimliklerinin önemli bir boyutu olarak benimsemekte, bu durum birey ile grup arasındaki ilişkinin pekişmesinde iki yönlü bir işlev görmektedir.

Dinin insan hayatındaki nesnelleşme yollarından biri de beslenmedir. Söz konusu nesnelleşme özellikle ritüeller aracılığıyla gerçekleşir. Bu bağlamda birçok dinde beslenme unsurlarının önemli bir yer teşkil ettiği inançlar ve ritüeller bulunur. Bu ritüeller dini açıdan birçok işlev görür. Örneğin beslenmeye dair nesne ya da uygulamalar bir taraftan din mensupları arasındaki dayanışma duygusunu pekiştirirken diğer taraftan onların beslenme rejimleri için oluşturduğu normlar üzerinden onların yeni bir kimlik inşa etmelerini sağlar.

Bu çalışmada dini kimlik inşasında beslenmeye ilişkin anlayışların rolü Yeni Dini Hareketler’den biri olan Hare Krişna örneği üzerinden incelenmiştir. Çalışma temelde literatür taramasına dayalı verilerin analizi ile gerçekleştirilmiştir. Türkçe literatürde bu alandaki sosyolojik çalışmaların sınırlı olması itibarıyla bu çalışmanın ilgili alana mütevazı bir katkı sunması amaçlanmıştır.

1. Din-Beslenme İlişkisi

Din ve beslenme arasında çok yakın bir ilişki söz konusudur. Dinler beslenme konusunda emir, yasak, özendirme, sakındırma, zaman tahsisi gibi düzenlemeler aracılığıyla insanların beslenme rejimlerine ilişkin çeşitli değerler ve normlar inşa ederler. Bu değer ve normlar bir taraftan beslenmeyi dinsel alana taşıyarak inananların gündelik beslenme biçimlerini düzenlerken öte taraftan çeşitli beslenme formları belirlemek suretiyle onların dini ve sosyal kimliklerinin şekillenmesinde önemli bir işlev görürler. Örneğin Yahudilikte koşer, İslam’da helal gıdalar konusundaki normlar bir taraftan beslenmeye ilişkin dini kuralları ifade ederken diğer taraftan bu kurallar aracılığıyla inananlarda, onları diğerlerinden farklı kılan ve onlarda “biz” bilincini geliştiren bir kimliğin inşasını mümkün kılar.

Bireylerin ve toplumların dini ve kültürel kimliklerini yansıtan önemli sembollerden biri de tükettikleri gıdalar ve beslenme rejimleridir. Toplamların beslenme rejimleri, içerisinde yaşadıkları din, kültür ve coğrafyayla yakın bir ilişki içindedirler. Dolayısıyla besinler sadece maddi birer kültür ögesi olarak görülemezler. Besinler, aynı zamanda bireysel ve sosyal anlamlara da sahiptirler.¹ Nitekim bireyin içerisinde doğduğu coğrafya ve o coğrafyada bulunan besin kaynakları insanların dini ritüellerinde yer alırlar.² Dolayısıyla besinler, bireylerin dini tasavvurlarına bağlı olarak somut anlamlarının ötesinde sembolik anlamlar kazanırlar.

Besinler ve dini ritüeller neredeyse tarihin başlangıcından beri iç içe bir ilişkisellik içinde değerlendirilmişlerdir. Bu bağlamda besinler avcı toplayıcı toplumlardan modern toplumlara kadar dini, milli ve kültürel etkinliklerin en temel unsurlarından biri olmuşlardır.³ Farklı düzeylerde de olsa dinler besinlere ilişkin önemli derecede dinsel inanç ve kuralları içerirler. Dinsel inançlar, besinleri yasak, teşvik veya başkaca anlamlarla kodlayarak onlara kutsallık atfederekler.⁴ Öte yandan dinlerde yemek ve besinler, dini törenlerin önemli kısımlarından birini oluştururlar. Ayrıca birçok dinde yiyeceklerin hazırlanması bazı kurallara bağlanmıştır.

Beslenmenin birçok toplumun efsane ve mitolojisinde önemli bir yeri vardır. Örneğin evrenin yaratılışını konu alan birçok mitolojik anlatı, efsane veya dini metinde besinlerle ilgili öğeler yer almıştır. Buna benzer dinsel ve mitolojik inanç ve düşünceler pirincin yetiştirildiği Uzak Doğu ve buğdayın yetiştirildiği Orta Doğu toplumlarının efsanelerinde de yer almıştır. Latin Amerika’da yaşayan Azteklerin tanrının ilk insanları mısırla beslediğine inanmaları, Mayaların tanrının insanı mısırdan yarattığına inanmaları besinlerin dinlerdeki kutsal anlamları kadar besinlere yüklenen anlamın coğrafya ve kültürle olan ilişkilerini örneklemektedir.⁵

Dinlerin birey ve toplum hayatını düzenleme gücüne sahip oldukları dönemlerde, dini otoritelerin toplumsal hayatı düzenleme ve kontrol etme konusunda kullandıkları önemli araçlardan biri de beslenme rejimleri olmuştur. Orta Çağ Avrupa’sında Kilise, otoritesinin toplumsal hayatın her alanında tesisi için beslenme konusundaki normları kullanışlı bir araç olarak kullanmıştır. Bu dönemde Kilise, mensuplarına ne zaman ne yiyeceklerini, hangi zaman aralıklarında perhiz yapacaklarını ya da alkolden ne zaman uzak durmaları gerektiğini söylemiştir.⁶

Beslenme ile dini inançlar ve kültürel yapı arasındaki ilişkilere Orta Çağ Avrupa’sındaki baharat ile ilgili inanç ve pratikler de örnek olarak verilebilir. Nitekim Orta Çağ’da baharatın Doğuda rahatça ulaşılabilir olmasına karşın Avrupa’da sadece zenginlerin sofralarında bulunmasının bir sonucu olarak cennet tasvirinde değerli bir tüketim nesnesi olarak yer almıştır. Öte yandan coğrafi keşiflerin öncü isimlerinden olan Vasco Do Gama’nın “Biz Hristiyan’ız ve baharat peşindeyiz” sözleri coğrafi keşifleri motive eden değişkenlerin arka planında ticari ve dini saiklerin olduğunu göstermektedir.⁷

Tarihte din ve beslenme ilişkisinin toplumların siyasi, kültürel, askeri yapı ve hareketlerini şekillendirdiği söylenebilir. Örneğin Rusları ilk defa tek çatı altında birleştirmek isteyen Vladimir Veliki bu amacını gerçekleştirmek için bütün Rusların ortak bir dine sahip olmaları gerektiğine karar vermiştir. Bu amaçla halkı için bir din seçme sürecinde Rusların beslenme alışkanlıklarını göz önünde bulundurmıştır. Rusların domuz etinden vazgeçmelerinin zor olduğunu düşünen Vladimir, İslam ve Yahudilik dinlerini bu konuda bir seçenek olarak görmemiştir. Hristiyanlık konusunda ise özellikle perhiz konusundaki inanç ve uygulamalarından dolayı Katolik Mezhebinin de dışlamış, beslenme konusunda daha esnek olan Ortodoks Hristiyanlığını Ruslar için daha uygun bulmuştur.⁸ Bu konuda, et yemeye düşkün olan Türklerin Maniheizm ve Budizm dinlerini kabul etmemeleri bir diğer örnek olarak gösterilebilir. Budizm’e geçen Türklerin et yemeye devam etmeleri Türklerin Yayla Budizmi adıyla farklı bir ekol olarak görülmelerine neden olmuştur.⁹ Bütün bunlar din-beslenme-kültür arasındaki ilişkilerin derinlik ve yaygınlığı konusunda bize bir fikir vermektedir.

1 Merve Uçkan Çakır, *Van İlinde Yaşayan Bireylerin Dini Yönelimlerinin Yeme Motivasyonları Üzerindeki Etkileri* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 13.

2 Oya Berkay Karaca, “Kültür, Din ve Yemek Etkileşimi Çerçevesinde Arap Mutfağının Kavramsal Olarak İncelenmesi: Adana İli Örneği”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/2 (2016), 562.

3 Karen B. Metheny - Mary C. Beadyrt (ed.), *Archaeology Of Food* (Maryland, USA: Rowman & Littlefield, 2015), 197.

4 Nazife Gürhan, “Yemek ve Din: Yemeğin Dini Simgesel Anlamları Üzerine Bir İnceleme”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Merkezi* 6/2 (2017), 1208.

5 Tom Standage, *İnsanlığın Yeme Tarihi*, çev. Gencer Çakır (İstanbul: Maya Kitap, 2016), 31.

6 Linda Civitello, *Mutfak & Kültür - İnsanın Beslenme Tarihi*, çev. Z. Nilüfer Nahya - Saim Örnek (Ankara: Bilim ve Sanat, 2019), 66.

7 Wolfgang Schivelbusch, *Keyif Verici Maddelerin Tarihi, Cennet, Tat ve Mantık*, çev. Zehra Aksu Yılmaz (İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2020), 14.

8 Joyce Toomre, *Food in Russian History and Culture*, ed. Musya Glants (Bloomington, USA: Indiana University Press, 1997), 25.

9 Sami Kılıç, *İlahi Dinlerde Yiyecek ve İçecekler* (Ankara: Sarkaç Yayınları, 2011), 4.

1.1. Besinler Aracılığıyla Dini Kimliğin İnşası

Beslenme, insanların dünyadaki yaşamsal faaliyetlerinden en önemli olanıdır. Çünkü insan beslenmeden varlığını sürdüremez. Toplumsal hayatı en çok etkileyen faaliyetin beslenmeye ilişkin davranışlar olduğu söylenebilir. Beslenme sadece insanın hayatını devam ettirmesi için gerekli bir ihtiyaçtan öte anlamlar içerir. Örneğin beslenme bireyin kendi kimliğini ifade etme aracı veya bir dini gruba üyeliğinin simgesel anlamının taşıyıcısı gibi çoklu anlam ve işlevlere sahiptir.¹⁰ İnsanların dâhil oldukları gruplara bağlanma araçlarından biri de beslenmedir. Öte yandan besinler insanlar tarafından kültürel kimliği korumanın bir yolu olarak kullanılır.

Besinler ve beslenme alışkanlıkları, bireylerin toplum içerisindeki statülerini ve cinsiyetler arası eşitsizlikleri de simgeleyen bir olgudur. Bu anlamda birey, tercih ettiği beslenme pratikleriyle toplum içinde kimliğini tekrar inşa eder.¹¹ Birey her ne kadar kendi tercihleriyle bir beslenme pratiği inşa etse de bu pratik mutlaka onun etrafını saran kültürden, dinden ve toplumdaki etkilenir. Bu yüzden bireyin beslenme pratikleriyle inşa ettiği kimliği, salt kendisinin oluşturduğu bir kimlik değildir. Bu kimlik aynı zamanda onun dini, kültürel ve toplumsal kimliğidir.

Yemek kültürü ile insanlar milli ve dini bir kimlik kazanırlar. Nitekim pizzanın İtalyanların yemek kültüründe bir sembol olması, suşinin Japonya ile özdeşleşmesi, insanların bir ulus inşa etmesinde yemek kültürünün önemli rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca yemeğin tedariki ve tüketimi gibi gündelik rutin faaliyetler, bir ulus inşa edip onu yeniden üretmeye de yardımcı olur.¹² Bu bağlamda besinlerin ve yemek alışkanlıklarının önemli bir özelliği de bize bir kültürü tanıtmalarıdır. Neyin tüketildiği, tüketilen besinlerin nasıl elde edildiği, kimler tarafından hazırlandığı, sofraya kimlerin oturduğu ve yemeğe ilk olarak kimin başladığı bilgisi bize toplumların kültürleri ve inançları hakkında önemli bilgiler sunar. Bunlar bize kültür ve yemek arasında yakın bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Bu ilişki, kimlik, kültür ve çevrenin şekillenmesinde önemli bir faktördür.¹³

Kültür ve coğrafyanın beslenme rejimleri üzerinde etkileri olduğu gibi din ve beslenme arasında da çok yönlü ilişkiler söz konusudur. Belirli bir coğrafyada ortaya çıkan bir din o coğrafyadaki besinlere ilişkin çeşitli sembolleştirme yapar ve bazı besinlere aşkın anlamlar yükleyerek besinler arasında değersel bir hiyerarşi inşa eder. Bazı besinlerin dini ritüellerde kullanılması veya bazılarının tüketiminin yasaklanması besinlere yönelik kültürel bir değer skalasının oluşmasını sağlar. Din ve besin kaynakları arasındaki diyalektik anlam ve değer ilişkisi zamanla kültürel veya bölgesel bir grup içinde beslenme rejimlerinin oluşmasına yol açar. Belirli bir zaman diliminde oluşan beslenme rejimleri de basit topluluklardan karmaşık toplumlara kadar insanların kimlik inşa süreçlerine etki eder.¹⁴

Besinler, bireylerin sosyal, kültürel ve dini kimliklerinin oluşum ve sürdürülmesinde etkili oldukları kadar toplumsal bütünleşme, çatışma ve çözülme süreçlerinin önemli bir faktörü de olabilirler. Dolayısıyla beslenme alışkanlıkları bireyler, topluluklar ve hatta devletler arasındaki bağları güçlendirebilir veya zayıflatır.¹⁵ Dinin beslenme rejimlerini belirleme konusundaki ilkeleri bireylerin kendilik anlayışları ve genel olarak zihniyet yapıları üzerinde belirleyici bir etkide bulunabilir. Bu durum bazı hallerde onları beslenme konusunda farklı inanç ve pratiklere karşı ötekileştirici tutumlara yöneltebilir. Örneğin kendi inançlarına göre kutsal sayılan bir besin kaynağının diğer bir dini grubun üyeleri tarafından sıradan bir tüketim nesnesi olarak görülmesi suretiyle “aşağılanması” kabul edilemez bir davranış olarak değerlendirilebilir. Hindistan’da, Müslümanların ineği normal bir besin kaynağı görmelerinin, onların Hindularla yaşadıkları çatışmaların önemli bir gerekçesi sayılması bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Dinin beslenme konusundaki direktifleri bazı durumlarda dindar bireylerin sadece zihniyetleri üzerinde değil, onların dürtüsel eğilimlerini bile belirleyebilmektedir. Söz gelimi dindar bir Müslümanın yemek masasında domuz yahnisi gördüğünde kendisini huzursuz hissetmesi buna örnek olarak verilebilir. Bu durum dinin beslenme konusunda belirlediği değer ve normları içselleştiren bireylerin kimlik algısını tahkim ederek biz ve öteki şeklindeki ayrımı belirginleştirebilir. Bu da beslenme konusunda inanç ve pratikleri farklı olan birey ve grupları ötekileştirmenin önemli bir gerekçesi haline gelebilir.

Besinler, dinler arasında rekabetin temel araçlarından biri olarak işlevselleştirilebilirler. Bu konuda dini otoriteler, dini cemaatin kimliğini konsolide etmek için öteki ile farklılıkları belirginleştirmeyi pratik bir yol olarak görebilirler.

10 Nazife Gürhan, “Toplumsal Değişme ve Yemek Kültürü Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme: Mardin Örneği”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54 (2017), 2.

11 Mehmet Can Çarpar, “Beslenme, Kimlik ve Erkeklik: Et Yemenin Sosyolojisi”, *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 40/1 (2020), 252.

12 Atsuko Ichijo - Ronald Ranta, *Yemek ve Ulusal Kimlik*, çev. Emrullah Ataseven (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000), 18.

13 Vatika Sibal, “Food: Identity of Culture and Religion”, *Scholarly Research Journal For Interdisciplinary Studies* 6/46 (2018), 2.

14 Mihalıs Mentinis, *Yemeğin Sosyopolitikası, Neoliberal Çağda Yemek Ritielleri* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2021), 89.

15 Kılıç, *İlahi Dinlerde Yiyecek ve İçecekler*, 3.

Nitekim 15. Yüzyıl Avrupa’sında 8. Papa Clementine’nin kahveyi bir Müslüman içeceği olarak görmesi¹⁶ ve toplumu kahve tüketiminden uzak tutmaya çalışması söz konusu dinsel rekabetin beslenme rejimleri üzerindeki etkisine ve dini kimliğin, besinlere yönelik dinsel değer biçmeler aracılığı ile korunması çabalarına örnek olarak verilebilir.

2. Yeni Dini Hareketlerden Hare Krişna

Yeni Dini Hareketler, 20. yüzyılda ortaya çıkan ve temel kabulleri itibariyle ana akım dinlerden farklı özellikler gösteren inançlar için kullanılan bir adlandırmadır.¹⁷ Bu hareketler çoğunlukla klasik dinlerin iman, ibadet ve dini sistemlerini protesto etmek suretiyle ortaya çıkmışlardır. Artık dini dünyanın yaygın bir olgusu olarak kabul edilen Yeni Dini Hareketler gittikçe daha fazla yaygınlık göstermektedirler. Günümüzde mensuplarının sayısının beş ile on milyon arasında olduğu düşünülmektedir.¹⁸ Yeni Dini Hareketlerden biri de Hare Krişna’dır. Bu hareket ABD’nin New York şehrinde 1966 yılında kurulmuştur. Adını Hinduizm’deki Krişna adındaki tanrıdan almıştır. Batı’da Uluslararası Krişna Bilinci Derneği (ISKCON) ismiyle de bilinmektedir.¹⁹ Hare Krişna hareketi beş yüz büyük merkez ve tapınak, yüze yakın vejetaryen restoran, binlerce yerel toplantı grubu ve çok çeşitli topluluk projelerine sahip bir dini harekettir.²⁰

Bu hareketin temel amacı Hinduizm öncesi Vedik kültürünü ve dinini yaşatmaktır.²¹ Hare Krişna hareketine göre mutlak tanrı Krişna’dır. Hare Krişna mensupları diğer dinlerdeki tanrıları da Tanrı Krişna’nın farklı tezahürleri olarak kabul ederler.²² Hare Krişna hareketinde bir dini otorite olarak guru (dini konuda rehberlik ve liderlik eden kişi) yüksek bir dini statüye sahiptir. Bu harekete göre guru Hinduzim’de en önemli tanrı olan Krişna bilinciyle ilk iletişimi başlatan kişidir ve bu yüzden dini olarak büyük bir öneme sahiptir. Harekete göre guruya koşulsuz olarak teslimiyet göstermek gerekir.²³

Hare Krişna, Hinduizm’deki Vaishnava mezhebinden Sankaraçarya’nın görüşlerini referans alarak Hinduizm’in soyut Tanrı anlayışına tepki olarak ortaya çıkan dini bir akımdır. Hare Krişna Türkiye’de henüz yaygın ve tanınmış bir dini hareket değildir.²⁴ Bu hareket Avrupa ve Amerika’da oldukça geniş bir üye kitlesine sahiptir. Apokaliptik bir inancı benimsemesi, Hare Krişna’nın Amerika’da yaygınlaşmasının en önemli nedenleri arasında sayılmaktadır.²⁵ Amerika Birleşik Devletleri’nde diğer Yeni Dini Hareketler gibi Hare Krişna’nın da ilgi görmesinde, kimlik karmaşası yaşayan gençlerin farklı kültürlerle olan ilgisi bir diğer neden olarak gösterilmektedir. Hare Krişna’ya katılanların çoğunlukla genç ve orta ve üst sınıf ailelerden gelen Anglo-Amerikan hippileri olduğu ifade edilmektedir. Bu gençlerin çoğunun, Hare Krişna’ya katılmadan önce, savaş karşıtı hareketlerde yer aldıkları ve esrar, LSD ve diğer halüsinojen uyuşturucu türlerini deneyen kişilerden olduğu belirtilmiştir.²⁶

2.1. Hare Krişna Hareketinde Beslenme Alışkanlıkları Aracılığıyla Dini Kimlik İnşası

Hare Krişna hareketinde beslenmeye ilişkin inanç ve pratikler büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle bazı kaynaklarda bu hareket “mutfak dini” olarak da adlandırılmaktadır. Hare Krişna üyeleri, yemek pişirmenin kutsal bir deneyim olduğuna inanmaktadırlar. Onlara göre yemeğin hazırlanması ve yenmesi şefkat, şiddet içermeyen ve dengeli ya-

16 Salah Zaimeche, “The Coffee Trail: A Muslim Beverage Exported to the West”, *Foundation for Science Technology and Civilisation* 4042 (2003), 8.

17 “New Religious Movement | Definition, Types, & Facts | Britannica” (Erişim 31 Ekim 2023).

18 Mehmet Ali Kirman, “Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam”, *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okurakademi Yayınları, 2018), 13.

19 Ali İhsan Yitik, “Hare Krişna Hareketi”, *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/14 (2001), 94.

20 “What is ISKCON » Home - ISKCON - The Hare Krishna Movement” (Erişim 20 Ekim 2023).

21 Ali Rafet Özkan, “Hare Krişna”, *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okurakademi Yayınları, 2020), 215.

22 Hilal Doğan, “Hare Krishna Hareketi ve Türkiye’deki Faaliyetleri”, *E-şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, (2011), 70.

23 Hilal Doğan, *Batı’da Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketler: Hare Krishna Hareketi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilimdalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 33.

24 Yitik, “Hare Krişna Hareketi”, 95.

25 Yitik, “Hare Krişna Hareketi”, 98.

26 Eugene V. Gallagher - W. Michael Ashcraft (ed.), *Introduction to New and Alternative Religions in America* (Westport, Usa: Greenwood Press, 2006), 26.

şam ilkelerine dayanmalıdır.²⁷ Bu nedenle, Hare Krişna mensupları et, balık ve yumurta tüketiminden uzak durmakta ve lakto-vejetaryen beslenmeyi savunmaktadırlar. Öte yandan bu harekette, yemeklerini kutsal metinlerin kurallarına göre sevgiyle Tanrı'ya sunan kişinin günahlarından kurtulacağına ve iyi bir karmaya sahip olacağına inanılmaktadır. Hare Krişna hareketine göre hayvan öldürmeyi durdurmak kolektif karmik borcu azaltır ve modern dünyanın başına bela olan savaşların dehşetinin hafifletilmesine yardımcı olur. Bu hareketin temel inançları arasında, kutsal Veda metinlerinde hayvanların kurban edilmesine dair kesin kısıtlayıcı kuralların bulunduğu, buna rağmen hayvan kurban edenlerin şeytani eğilimlere sahip kimseler olduğu şeklinde bir kabul söz konusudur.²⁸ Bu hareket et yemeyi, karma yasası gereği, günümüzdeki savaşların, cinayetlerin ve tecavüzlerin nedeni olarak görmektedir.²⁹

Hare Krişna üyeleri vejetaryen beslenmenin ötesinde aktif olarak vejetaryenliği teşvik etmektedirler. Krişna hareketinin adanmışları, bir milyondan fazla basımı yapılan, *Higher Taste Vejetaryen* adlı yemek kitabı da dahil olmak üzere birçok yemek kitabı yazmışlardır. Hare Krişna hareketi aynı zamanda Amerika'da *Food for Life* programı aracılığıyla her gün bir milyondan fazla kişiye kutsanmış ücretsiz yemek dağıtımı yapmaktadır. Hareket üyeleri dünyanın en kapsamlı ücretsiz vejetaryen gıda yardım programına sahip olmakla övünmektedirler.³⁰

Hare Krişna mensuplarına göre dünyadaki açlık sorununun en büyük nedeni artan et tüketimi olarak gösterilmektedir. Onlara göre endüstriyel çiftçilik ve hayvancılığın artması yüzünden dünyadaki tarım arazileri yok edilmekte, dünyadaki açlığın bitirilmesi için endüstriyel hayvancılığın durdurulması gerekmektedir. Bunun için de insanların beslenme alışkanlıklarının değişmesi, vejetaryen beslenme düzenine geçilmesi bir zorunluluk olarak görülmektedir.³¹

Hare Krişna hareketi dini gerekçelerle soğan ve sarımsak tüketilmesini doğru bulmamaktadırlar.³² Hare Krişna hareketine göre tanrı Krişna'ya sunulması doğru olmayan yiyeceklerin hareket mensupları tarafından da yenilmemesi gerekir. Sarımsak, soğan gibi yiyecekler insanın sadece nefesini değil bedeninin de kokmasına sebep olan yiyeceklerdir. Bu nedenle bu yiyecekler tanrıyı rahatsız edebilir ve ona ibadet etmeyi engeller.³³

Hare Krişna hareketi yemek dağıtımına dayalı yardım çalışmalarını temelde dini bir saik ile yapmaktadır. Bu hareket açısından yemek verilen kimselerin manevi bir kimlik kazanmaları öncelikli bir hedeftir.³⁴ Hareketin, dünyanın hemen her yerindeki restoranları Hare Krişna tapınakları gibi dizayn edilmekte ve buralara gelen vejetaryen kişilerin hareketi yakından tanımaları sağlanmaktadır. Bu stratejinin amacına nasıl hizmet ettiğini, Portekiz'in Lizbon şehrindeki bir Hare Krişna restoranına dair yapılmış müşteri yorumlarından anlamak mümkündür. Zira bu restorana gitmiş kimselerin orayı sadece bir restoran olarak değil bir tapınak olarak gördükleri anlaşılmaktadır.³⁵

Hare Krişna mensupları için mutfak, dini açıdan büyük bir öneme sahiptir. Mutfak, Hare Krişna üyeleri için Krişna yemeklerini deneyimleme, bu yemeklerin hazırlık süreçlerini öğrenme ve hareketin diğer üyeleriyle bir araya gelmeye imkân sağlaması itibarıyla kilit bir role sahiptir. Hareketin yardım etkinliklerinin çoğunun, mutfak veya yemek dağıtımı için ayrılan mekânlarda gerçekleştirilmesi mutfaka verilen önemi pekiştirmektedir.

Özellikle yiyeceğe ulaşamayan insanlara yönelik yemek yardımları odaklı yoğun çalışmalar Hare Krişna hareketine, beslenme üzerinden kendisini topluma açma imkânı sağlamaktadır. Muhtaçlara yönelik yemek yardımı çalışmaları sırasında Hinduizm'deki tanrı Krişna hakkında övücü bilgilendirmeler yapılması, hareketin beslenme üzerinden misyonerlik faaliyeti yürütmesi olarak değerlendirilmektedir. Hare Krişna hareketinin kuruluş sürecinden itibaren Amerika Birleşik Devletleri'nde ziyaretlerini pazar günlerinde vermiştir. Bu uygulama, o gün kiliseye gitmek isteyen kimseler için Hare Krişna tapınağına gitmeyi cazip hale getirme çabası olarak anlaşılmıştır.

Hare Krişna hareketinde yemek bir ritüel olarak hareketin kuruluşundan itibaren büyük bir öneme sahip olmuştur. Nitekim hareketin ilk üyelerine öncelikle beslenme kuralları öğretilmiş ve benimsenen yemek yapma şekli bizzat hareketin kurucusu Srila Prabhupada tarafından öğretilmiştir.³⁶ Ayrıca hareket tarafından 1966 yılından günümüze kadar yayınlanan *Back to Godhead* dergisinde Krişna esaslarına göre yemek tarifleri yer almıştır. Dergide tanrı Kriş-

27 Sama Devi Dasi, *The Hare Krişna Cook Book Recipes for The Satisfaction of The Personality of Godhead* (Culver City, California: International Society for Krishna Consciousness, 1973), 9.

28 “Bg. 4.7”, *Prabhupada.io* (Erişim 12 Kasım 2023).

29 Doğan, *Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketler: Hare Krishna Hareketi*, 75.

30 “Vegetarianism”, *ISKCON - The Hare Krishna Movement* (Erişim 30 Ekim 2023).

31 “Solution to World Hunger - Food for Life Global” (Erişim 07 Kasım 2023).

32 “Veganism - Food for Life Global” (Erişim 07 Kasım 2023).

33 “Why No Garlic or Onions? | Krishna.com” (Erişim 16 Mart 2023).

34 Tamas Lestar, “Conviviality?: Eating Together with Hare Krishna Believers”, *Food Studies An Interdisciplinary Journal* 8/3 (2018), 19.

35 “Hare Krishna, Lizbon - Restoran Yorumları, Fotoğraflar ve Telefon Numarası”, *Tripadvisor* (Erişim 12 Kasım 2023).

36 Doğan, *Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketler: Hare Krishna Hareketi*, 47.

na mutfağı adlı bir bölüm de yer almaktadır.³⁷ Bu hareketin yemek ve beslenme konusundaki bu hassasiyeti, mensuplarının beslenme rejimlerini kendilerine özgü kılmakta ve bu durum onlara özgül bir kimlik kazandırmaktadır.

Hare Krişna üyelerinin et, yumurta ve balık gibi hayvansal gıdaları tüketmeleri yasaktır. Onlara göre hayvanlar ve bitkiler birer ruha sahiptirler ve onların da yaşama hakları vardır. Dolayısıyla hayvanlar, bitkiler ve insanlar için dünya daha yaşanılır hâle getirilmelidir. Hareketin üyeleri, alkol ve uyuşturucu kullanımından da men edilmişlerdir.³⁸ Hare Krişna mensupları için beslenmede temel ilke hayvanlara zarar verilmemesidir.³⁹ Hare Krişna öğretisine göre yaşayan her canlı tanrının bir çocuğudur ve tanrı hiçbir çocuğunun öldürülmesini istemez. Hayvanlara zarar veren veya öldüren kişiler bu eylemlerinin cezai karşılığını göreceklidir. Örneğin bir hayvanı öldüren kişi, bir sonraki hayatında o hayvan tarafından öldürülecektir. Herhangi bir hayvanı öldürmek suçtur; ancak yer, gök ve hava âleminin anası olarak görülen inekleri öldürmek en kötü davranıştır.⁴⁰

Hare Krişna'ya göre yemek yemenin amacı kişinin yaşam süresini uzatmak, akli arıtmak ve vücudu güçlendirmektir. Sağlık için en faydalı besinler pirinç, şeker, buğday, sebzeler ve süt ürünleridir. Bütün bu besinler sağlıklı olmalarının yanında saf ve doğal niteliklere sahiptirler. Hare Krişna mensuplarına göre aslında diğer birçok dinin özünde de vejetaryen beslenme vardır ancak bu dinler zamanla tahrif oldukları için mensupları vejetaryenlikten uzaklaşmıştır.⁴¹

Hare Krişna hareketi dini veya seküler gerekçelerle üyelerinin beslenme biçimlerini sıkı normlarla düzenlemektedir. Hareket üyeleri, tamamen dini gerekçelerle sarımsak, mantar, soğan, çay ve kahve gibi gıdaları tüketmekten uzak durmaktadırlar. Buna karşın beslenme rejimlerinde çoğunlukla çeşitli bitkiler, bal, şeker, baharat ve sebzelerle birlikte peynir ve yoğurt gibi hayvansal gıdalar yer almaktadır.⁴²

Hare Krişna hareketinin beslenme konusundaki hassasiyetinin bir diğer göstergesi de yiyeceklerin hazırlanma sürecinin de dinselştirilmesidir. Bu hareketin inancına göre yemeklerin hazırlanma sürecine tanrı Krişna tahayyülü eşlik etmelidir. Zira tanrı Krişna düşünülmeden hazırlanmış olan yiyecekler tam olarak temiz sayılmazlar.⁴³ Hareketin üyelerinin yayınladığı bazı yemek kitaplarında tanrı Krişna'yı memnun edecek vejetaryen yemek tarifleri bulunmaktadır. Buna göre bazı sebzelerin pişirilme yöntemleri ve hazırlanış şekillerinin amacı bireylerin sağlığını iyileştirmenin yanında tanrı Krişna'yı da memnun etmektir. Örneğin; pirincin tane tane kalacak şekilde pişirilmesi, yumuşak olması, bazı sebzelerin köri ile birlikte servis edilmesi ve en önemlisi servisin sade bir sunum şeklinde olması tanrıyı memnun eder. Ekmeğin tam ve kabartılmadan pişirilmesi de Hare Krişna hareketinde beslenme konusunda dikkat edilmesi gereken bir husustur.⁴⁴

Vejetaryen bir dini hareket olmasından dolayı Hare Krişna hareketine göre beslenme yasaklı olmayan sebze ve meyvelerle ve sade olmalıdır. Ayrıca sebzelerin mevsiminde yenilmesi ve tanrı Krişna'ya da mevsiminde sunulması Hare Krişna hareketinde önemlidir. Ayrıca yemek hazırlanırken kesinlikle tadına bakılmaması gerekmektedir. Hazırlanan yemekler ilk önce tanrı Krişna'ya sunulmalı daha sonra yenmelidir. Yemeğin tadına bakan ilk kişinin tanrı Krişna olması gerekmektedir.⁴⁵ Yemekler, tanrı Krişna'ya sunulduktan sonra yenmeye hazır gelir ve lezzetli olur. Aslında bu bir nevi insan ve tanrı arasında bir sevgi alışverişidir. Tanrıya sunulan yemekler insana sevgi olarak geri döner.⁴⁶

Beslenme konusunda kendine has normları ile ön plana çıkan Hare Krişna hareketinde beslenme aynı zamanda hareketin üye kazanması konusunda oldukça işlevseldir. Bu hareketin, kendi mensupları dışındaki insanlara vejetaryenliği, hayvanları koruma ve sağlıklı beslenme gibi değer ve ilkeler üzerinden temellendirmeleri, hareketin dışarıdan insancıl bir oluşum olarak görülmesine katkı sağlamaktadır. Bu durum bir taraftan Hare Krişna hareketinin dışarıdan tanımlanmasında beslenmenin önemli bir değişken olmasını sağlamakta diğer taraftan hareketin üyelerinin

37 “Tikkis or Tiny Taters? — Lord Krsna's Cuisine – Back to Godhead” (Erişim 04 Kasım 2023).

38 Özkan, “Hare Krişna”, 218.

39 Mayukh Dewan, “An Ethnographic Inquiry Towards ‘Hare-Rama Hare Krishna’ Religious Tourists Food Consumption Habits While on Holiday in India”, *Journal Of Gastronomy Hospitality and Travel* 3/1 (2020), 32.

40 Doğan, *Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketler: Hare Krishna Hareketi*, 74.

41 Doğan, *Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketler: Hare Krishna Hareketi*, 76.

42 Dewan, “An Ethnographic Inquiry Towards ‘Hare-Rama Hare Krishna’ Religious Tourists Food Consumption Habits While on Holiday in India”, 32.

43 Dewan, “An Ethnographic Inquiry Towards ‘Hare-Rama Hare Krishna’ Religious Tourists Food Consumption Habits While on Holiday in India”, 37.

44 Dasi, *The Hare Kṛṣṇa Cook Book Recipes for The Satisfaction of The Personality of Godhead*, 28.

45 Dasi, *The Hare Kṛṣṇa Cook Book Recipes for The Satisfaction of The Personality of Godhead*, 12.

46 Jemal Nath, “God is a Vegetarian”: The food, health and bio-spirituality of Hare Krishna, Buddhist and Seventh - Day Adventist Devotees”, *Health Sociology Review* 19/3 (2010), 310.

kimlik ve benlik algılarının şekillenmesinde beslenmeye ilişkin inanç ve değerleri kapsamlı bir etkiye sahip bir faktör haline getirmektedir.⁴⁷ Hare Krişna hareketine yakın olan bazı web sitelerinde sağlıklı ve fit bir bedene sahip olmak için Hare Krişna hareketine mensup Yogilerin (Yoga eğitmenleri) diyetlerinin uygulanması önerilmektedir.⁴⁸ Harekete sonradan katılan kişiler önceki kimliklerinden vazgeçmek zorundadırlar. Bunu sağlamak için harekete katılan erkeklerin saçları kesilmekte, kıyafetleri, paraları ve kişisel eşyaları tapınağa bağışlanmakta ve kendisine Sanskritçe yeni bir isim verilmektedir. Harekete katılan kişinin yemek ve barınma ihtiyacının tapınak tarafından giderilmesi bireyin Hare Krişna beslenme kurallarına alışması açısından oldukça işlevsel olmaktadır.⁴⁹

Sonuç

Beslenme insanlık tarihi boyunca sadece biyolojik bir ihtiyaç değil aynı zamanda insan kültürünün çeşitli bileşenleri açısından çok önemli anlamlar içeren bir olgu olmuştur. İnsanlar besinlere kutsiyet atfederek onları metafizik alana taşımışlardır. Dolayısıyla tarih boyunca beslenmeye dair oluşturulan anlam setlerinin, insanların kültürel kimliklerinin oluşumunda önemli bir rolü olmuştur.

Dinler, bireyin dini kimliğini inşa ve idame süreçlerinde besinleri önemli bir araç olarak kullanmışlardır. Bu amaçla dinler kendi mensupları için kimlik oluşturma sürecinde beslenme konusunda çokça normlar ihdas etmiştir. Bu normların tahkim edilmesinde dini ritüellerde besin kaynaklarına yer verilmiş, beslenmeye ilişkin duyguları ifade eden durum ve pratikler bu ritüellerin önemli bir parçası olmuştur. Diğer taraftan dini bir kimlik edinen bireyler de kimliklerini beslenme alışkanlıklarına sahip çıkarak korumuşlardır.

Yeni üyeler kazanma, üyelerine özgün bir kimlik kazandırma ve onların gruba aidiyetlerini pekiştirme, ötekiler ile aralarındaki farklılıkları öne çıkararak grup kimliğini belirginleştirme süreçlerinde beslenmenin bir araç olarak kullanıldığı yapılardan biri de Yeni Dini Hareketlerdir. Bu hareketlerden biri de beslenme konusunda detaylandırılmış inanç ve normlar benimsemiş ve bunları dini doktrinin temel ilkeleri haline getirmiş olan Hare Krişna'dır.

Hare Krişna, yaymaya çalıştığı Vedic öğreti gereği vejetaryenliği benimsemiş bir harekettir. Bu hareket vejetaryen beslenmeyi hem öğretisini yayma hem de mensuplarının dini ve sosyal hayatını düzenleme konusunda temel bir araç olarak kullanmaktadır. Bunun için beslenme kaynakları, bunların hazırlanması ve tüketimi konusunda titizlikle uyulması gereken kurallar benimsemiştir.

Hare Krişna'nın beslenme konusundaki inanç ve pratikleri hem onların diğer gruplardan farklılaşarak, hareketin dışındaki kimselerce daha kolay fark edilmelerini sağlamakta hem de iç grup bütünleşmesi ve gruba aidiyet duygusunun pekişmesini temin etmektedir. Hareket bu konudaki performansını geliştirmek için grup içinde dini ritüellerde, grup dışında ise sosyal yardım faaliyetlerinde vejetaryenliği etkili bir araç olarak kullanmaktadır. Bu amaçla vejetaryenliğin bir değer olarak benimsenmesi için dini ve bilimsel argümanlara başvurmaktadır.

Günümüzde gıdaya ulaşma konusundaki derin eşitsizlikler, gıda güvenliği, savaşlar, yalnızlık ve kimlik bunalımları gibi küresel problemler karşısında Hare Krişna gibi yapıların gıda ve beslenme konusunda, bahsedilen problemlerin semptomlarını azaltıcı değerlere yönelme çağrısında bulunmaları bu problemlerle yüz yüze olan kimseler, özellikle gençler için söz konusu hareketlere katılımı cazip hale getirmektedir. Yoksulluk ve kimlik bunalımı içindeki toplumsal kesimlerden insanlar Hare Krişna gibi hareketlere katılmakla hem güçlü bir grup aidiyeti geliştirmek suretiyle kimlik bunalımını aşmakta hem de gıda güvencesizliğinin neden olduğu korkulardan kurtulmaktadırlar. Öte yandan çeşitli dini ve felsefi referanslarla da temellendirilmiş olarak vejetaryenliğin gittikçe yayılan bir değer ve gerçeklik haline gelmesi Hare Krişna gibi hareketlerin öğretilerini yayma konusunda ellerini güçlendirmektedir.

47 Dasi, *The Hare Krişna Cook Book Recipes for The Satisfaction of The Personality of Godhead*, 9.

48 templatemo, "Sri la Prabhupada Lila" (Erişim 30 Ekim 2023).

49 Doğan, "Hare Krishna Hareketi ve Türkiye'deki Faaliyetleri", 70.

Kaynakça

- Civitello, Linda. *Mutfak & Kültür - İnsanın Beslenme Tarihi*. çev. Z. Nilüfer Nahya - Saim Örnek. Ankara: Bilim ve Sanat, 1. Basım, 2019.
- Çarpar, Mehmet Can. "Beslenme, Kimlik ve Erkeklik: Et Yemenin Sosyolojisi". *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi* 40/1 (2020).
- Dasi, Sama Devi. *The Hare Krişna Cook Book Recipes for The Satisfaction of The Personality of Godhead*. Culver City, California: International Society for Krishna Consciousness, 1973.
- Dewan, Mayukh. "An Ethnographic Inquiry Towards 'Hare-Rama Hare Krishna' Religious Tourists Food Consumption Habits While on Holiday in India". *Journal Of Gastronomy Hospitality and Travel* 3/1 (2020), 30-41.
- Doğan, Hilal. *Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketler: Hare Krishna Hareketi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, Din Sosyolojisi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Doğan, Hilal. "Hare Krishna Hareketi ve Türkiye'deki Faaliyetleri". *E-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*.
- Gallagher, Eugene V. - W. Michael Ashcraft (ed.). *Introduction to New and Alternative Religions in America*. Westport, Usa: Greenwood Press, 1. Basım, 2006.
- Gürhan, Nazife. "Toplumsal Değişme ve Yemek Kültürü Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme: Mardin Örneği". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54 (2017).
- Gürhan, Nazife. "Yemek ve Din: Yemeğin Dini Simgesel Anlamları Üzerine Bir İnceleme". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Merkezi* 6/2 (2017).
- Ichijo, Atsuko - Ranta, Ronald. *Yemek ve Ulusal Kimlik*. çev. Emrullah Ataseven. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.
- Karaca, Oya Berkay. "Kültür, Din ve Yemek Etkileşimi Çerçevesinde Arap Mutfağının Kavramsal Olarak İncelenmesi: Adana İli Örneği". *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 9/2 (2016).
- Kılıç, Sami. *İlahi Dinlerde Yiyecek ve İçecekler*. Ankara: Sarkaç Yayınları, 2011.
- Kirman, Mehmet Ali. "Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam". *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. İstanbul: Okurakademi Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Lestar, Tamas. "Conviviality?: Eating Together with Hare Krishna Believers". *Food Studies An Interdisciplinary Journal* 8/3 (2018).
- Mentinis, Mihalıs. *Yemeğin Sosyopolitikası, Neoliberal Çağda Yemek Ritüelleri*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, 2021.
- Metheny, Karen B. - Mary C. Beadyrt (ed.). *Archaeology Of Food*. Maryland, USA: Rowman & Littlefield, 2015.
- Nath, Jemal. "God is a Vegetarian": The food, health and bio-spirituality of Hare Krishna, Buddhist and Seventh - Day Adventist Devotees". *Health Sociology Review* 19/3 (2010), 356-368.
- Özkan, Ali Rafet. "Hare Krişna". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. İstanbul: Okurakademi Yayınları, 1. Basım, 2020.
- Schivelbusch, Wolfgang. *Keyif Verici Maddelerin Tarihi, Cennet, Tat ve Mantık*. çev. Zehra Aksu Yılmaz. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 4. Basım, 2020.
- Sibal, Vatika. "Food: Identity of Culture and Religion". *Scholarly Research Journal For Interdisciplinary Studies* 6/46 (2018), 1098-10915.
- Standage, Tom. *İnsanlığın Yeme Tarihi*. çev. Gencer Çakır. İstanbul: Maya Kitap, 4. Basım, 2016.
- templatemo. "Sri la Prabhupada Lila". Erişim 30 Ekim 2023. https://srilaprabhupadalila.org/read/SPFNPC_0760
- Toomre, Joyce. *Food in Russian History and Culture*. ed. Musya Glants. Bloomington, USA: Indiana University Press, 1997.
- Uçkan Çakır, Merve. *Van İlinde Yaşayan Bireylerin Dini Yönelimlerinin Yeme Motivasyonları Üzerindeki Etkileri*. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Yitik, Ali İhsan. "Hare Krişna Hareketi". *D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/14 (2001), 93-107.
- Zaimeche, Salah. "The Coffee Trail: A Muslim Beverage Exported to the West". *Foundation for Science Technology and Civilisation* 4042 (2003).
- Prabhupada.io. "Bg. 4.7". Erişim 12 Kasım 2023. <https://prabhupada.io/books/bg/4/7>
- Tripadvisor. "Hare Krishna, Lizbon - Restoran Yorumları, Fotoğraflar ve Telefon Numarası". Erişim 12 Kasım 2023. http://www.tripadvisor.com.tr/Restaurant_Review-g189158-d6869150-Reviews-Hare_Krishna-Lisbon_Lisbon_District_Central_Portugal.html
- "New Religious Movement | Definition, Types, & Facts | Britannica". Erişim 31 Ekim 2023. <https://www.britannica.com/topic/new-religious-movement>
- "Solution to World Hunger - Food for Life Global". Erişim 07 Kasım 2023. <https://ffl.org/solution-to-world-hunger/>
- "Tikkis or Tiny Taters? — Lord Krsna's Cuisine – Back to Godhead". Erişim 04 Kasım 2023. <https://back2godhead.com/lord-krsnas-cuisine-11/>
- "Veganism - Food for Life Global". Erişim 07 Kasım 2023. <https://ffl.org/veganism/>

ISKCON - The Hare Krishna Movement. “Vegetarianism”. Erişim 30 Ekim 2023. <https://www.iskcon.org/beliefs/vegetarianism.php>

“What is ISKCON » Home - ISKCON - The Hare Krishna Movement”. Erişim 20 Ekim 2023. <https://www.iskcon.org/about-us/what-is-iskcon.php>

“Why No Garlic or Onions? | Krishna.com”. Erişim 16 Mart 2023. <https://www.krishna.com/why-no-garlic-or-onions>

Extended Abstract

Religions have used food as an important tool in the process of constructing and maintaining an individual's religious identity. For this purpose, religions have established many norms regarding nutrition in the process of creating identity for their followers. In the reinforcement of these norms, food sources have been included in religious rituals, and situations and practices expressing feelings related to nutrition have become an important part of these rituals. On the other hand, individuals who have acquired a religious identity have also protected their identities by taking care of their nutritional habits.

Religion develops the individual's religious identity by constructing values and norms that regulate his/her daily life. In this process, it symbolizes sources of nutrition and forms of nutrition. Each religious group emphasizes its differences against other religious or cultural associations as out-groups. The quality of the relationship with other religious groups is a very effective variable in the formation of a religious group's nutritional regime. When there is rivalry or hostility between religious groups, this rivalry is reflected in the values, norms, and practices regarding nutrition.

One of the structures that uses nutrition as a tool in the process of gaining new members, providing their members with a unique identity reinforcing their sense of belonging to the group, and clarifying the group identity by highlighting the differences between them and others are the New Religious Movements. One of these movements is Hare Krishna, which adopted detailed beliefs and norms regarding nutrition and made these the basic principles of religious doctrine.

In the Hare Krishna movement, beliefs and practices regarding nutrition are of great importance. In some sources, this movement is also called the "culinary religion". Hare Krishna members believe that cooking is a sacred experience. According to them, the preparation and eating of food should be based on the principles of compassion, non-violence, and balanced living. For this reason, Hare Krishna members avoid consuming meat, fish, and eggs and advocate a vegetarian diet. On the other hand, in this movement, it is believed that a person who lovingly offers his food to God according to the rules of the holy texts will be freed from his sins and have good karma.

Hare Krishna's beliefs and practices regarding nutrition both differentiate them from other groups and make them more easily recognized by those outside the movement. They also ensure that the group integrates and strengthens the sense of belonging to the group. To improve its performance in this regard, the movement uses vegetarianism as an effective tool in religious rituals within the group and in social assistance activities outside the group. To this end, it resorts to religious and scientific arguments to have vegetarianism adopted as a value. Among the fundamental beliefs of this movement is that there are strict restrictive rules regarding the sacrifice of animals in the sacred Vedic texts, yet it is accepted that those who sacrifice animals are people with demonic tendencies. This movement sees meat-eating as the cause of today's wars, murders, and rapes, due to the law of karma.

Hare Krishna members are forbidden from consuming animal products such as meat, eggs, and fish. According to them, animals and plants have a soul and they also have the right to live. Therefore, the world should be made more livable for animals, plants, and people. Members of the movement are also prohibited from using alcohol and drugs. The basic principle in nutrition for Hare Krishna members is not to harm animals. According to Hare Krishna's teachings, every living creature is a child of God and God does not want any of His children to be killed. Those who harm or kill animals will be punished for their actions. For example, a person who kills an animal will be killed by that animal in their next life. Killing any animal is a crime; however, killing a cow, which is considered the mother of the earth, sky, and air worlds, is the worst behavior.

Since it is a vegetarian religious movement, according to the Hare Krishna movement, the diet should be simple and with vegetables and fruits that are not forbidden. In addition, eating vegetables in season and offering them to God Krishna in season is important in the Hare Krishna movement. In addition, while preparing food, it is necessary not to taste it. The prepared food should first be offered to God Krishna and then eaten. The first person to taste the food should be God Krishna. After the food is offered to God Krishna, it is ready to be eaten and it is delicious. This is a kind of love exchange between man and God. The food offered to God returns to man as love.

The Hare Krishna movement does not find it appropriate to consume onions and garlic for religious reasons. According to the Hare Krishna movement, food that is not appropriate to offer to God Krishna should not be eaten by the movement members. Foods such as garlic and onions are foods that not only cause bad breath but also body odor. Therefore, these foods can disturb the god and prevent worshipping him.

In the Hare Krishna movement, which stands out with its norms regarding nutrition, nutrition is also quite func-

tional in terms of gaining members. The fact that this movement bases its members on values and principles such as vegetarianism, animal protection, and healthy nutrition contributes to the movement being seen as a humane formation from the outside. This situation, on the one hand, ensures that nutrition is an important variable in defining the Hare Krishna movement from the outside, and on the other hand, it makes the beliefs and values regarding nutrition a factor that has a comprehensive effect on the formation of the identity and self-perception of the members of the movement.